

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาที่เกิดจากการเจริญเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว ทั้งการขาดระบบแบบแผน และการวางแผนรองรับสถานการณ์ในอนาคต ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านต่างๆตามมา เช่น ปัญหาจราจรติดขัด , ปัญหาความแออัด , ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมเมือง , ปัญหามลภาวะเสียง ฝุ่น และควันพิษ , ปัญหาการขาดพื้นที่พักผ่อนสาธารณะของชุมชน เป็นต้น ในขณะเดียวกันมีการก่อสร้างถึงความต้องการสาธารณูปโภคที่มีความปลอดภัยต่อผู้คนในศูนย์กลางเมือง การสัญจรที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อมของเมือง และทางเดินที่เอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างภายนอก¹ จึงเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาแนวทางในการบรรเทาปัญหาของเมือง โดยการพิจารณาจัดทางเดินให้เป็นสันทางที่อิสระจากการจราจรและรถยนต์ เป็นพื้นที่ว่างที่สามารถใช้เดินได้และเกิดกิจกรรมต่างๆทั้งของชาวเมืองและผู้เยี่ยมเยือนได้ ปัจจุบันมีการทำ “ถนนคนเดิน (Walking street)” หรือที่เคยมีผู้เรียกว่า “มาร์คิวติ (Pedestrian mall)” ที่เป็นพื้นฐานในการคมนาคม มีเป้าหมายสำหรับการเดินเชื่อมโยงติดต่อ พร้อมกับการรับรู้ทัศนียภาพ กิจกรรมภายนอก และสภาพแวดล้อมข้างทางที่บ่งบอกถึงคุณภาพของความเจริญทางวัฒนธรรมชุมชน ถนนคนเดินมีการจัดทำกันอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ โดยใช้คำเรียกแตกต่างกันในแต่ละประเทศ เช่น ในเมืองสต็อกโฮล์ม เรียกว่า “Walking Streets” , เมืองโตเกียว เรียกว่า “Pedestrian Paradises” , ประเทศเยอรมัน เรียกว่า “Fussganger Zone” เป็นต้น ส่วนในประเทศไทยปัจจุบันนิยมใช้คำว่า “ถนนคนเดิน” ถนนคนเดินนั้นมีประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายอย่าง เช่น สามารถช่วยลดปริมาณการจราจรที่ติดขัด , ช่วยลดมลภาวะเสียง ลดฝุ่นละอองและควันพิษที่มีผลต่อสุขภาพ , สร้างคุณภาพสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย และส่งเสริมการอนุรักษ์สถานที่สำคัญ

ประเทศไทยมีการปิดถนนให้คนเดินเป็นครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2540 ในถนน 3 สาย ได้แก่ ถนนคอนแวนต์ , ถนนข้าวสาร และถนนลาดหญ้า² ในลักษณะของการปิดถนนใช้เป็นถนนคนเดินเพียงชั่วคราว นับเป็นการต้นตัวเกี่ยวกับถนนคนเดินและได้รับการตอบรับจากประชาชนอย่างมาก และมีการจัดขึ้นเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้คนเกิดการเดินภายนอกอาคารได้สัมผัสรายการของเมือง และเกิดจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมเมืองจาก การเดินและลดมลพิษ เมื่อเดือนกันยายน 2544 นายพิทักษ์ อินทร์วิทยนันท์ รองนายกรัฐมนตรีใน

¹ Peter Piet. Street for People. Landscape Journal : Design. (1996) pp : 45 – 46.

² อภิสิทธิ์ เหตุรักษาราชคฤณ. Walking street ชีวิตและสีสันของเมือง. วัฒนธรรม ฉบับที่ 3(2541) : หน้า 96-106, 2541.

ขบวนนี้ ได้นำมาตราการดังกล่าวมาจัดทำเป็น “โครงการปิดถนนคนเดิน เพื่อประยัดพลังงาน ลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว” และนำมาสู่การปฏิบัติในรูปแบบของโครงการนำร่อง โดยใช้ถนนสีลมเป็นต้นแบบของโครงการถนนคนเดินในประเทศไทย และจัดกิจกรรมสาธิตในชื่อ “7 มหัศจรรย์ที่สีลม” ด้วยการสนับสนุนของกองทุนเพื่อการส่งเสริมอนุรักษ์พลังงาน ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) ระหว่างวันที่ 18 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม 2544 เป็นเวลา 7 สัปดาห์

จากการที่ได้รับการตอบรับที่ดีโครงการถนนคนเดินที่สีลม ทำให้รู้บาลเห็นว่ารูปแบบกิจกรรมของถนนคนเดิน นอกเหนือจากจะสอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองแล้ว ยังสามารถปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นได้ ทั้งในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนในเมือง, ส่งเสริมการท่องเที่ยว และการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน จึงพิจารณาให้ดำเนินโครงการถนนคนเดินต่อในจังหวัดต่างๆ ที่จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางภาคเหนือ และมีประวัติอันยาวนานและทรงคุณค่า มุ่งหวังให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองน่าอยู่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีไปพร้อมๆ กับเป็นเมืองท่องเที่ยวที่เปี่ยมศักยภาพ โดยการกำหนดให้พื้นที่ดำเนินการคือ ถนนท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นถนนสายเศรษฐกิจเส้นแรกของจังหวัด มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีชุมชนที่จะสามารถกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนได้ ระยะทางของการจัดโครงการถนนคนเดินตั้งแต่ประตูท่าแพ ถึงแยกอุปคุต ความยาวประมาณ 950 เมตร

การดำเนินการได้แบ่งโครงการออกเป็นช่วงๆ คือ โครงการนำร่อง ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 3 กุมภาพันธ์ – วันอาทิตย์ที่ 7 เมษายน 2545 เป็นเวลา 10 สัปดาห์ ภายใต้การจัดกิจกรรมสาธิตในชื่อ “10 มหัศจรรย์ล้านนาที่ท่าแพ” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานนโยบายพลังงานแห่งชาติ และบริษัทเอกชนจากกรุงเทพฯ เป็นผู้ดำเนินการจัดงาน ระยะที่ 2 ดำเนินการตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 7 เมษายน 2545 โดยจังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกับเทศบาลนครเชียงใหม่ และภาคเอกชนในจังหวัดดำเนินตามโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นต้นมานานถึงปัจจุบัน และคาดว่าโครงการนี้จะเป็นโครงการต่อเนื่องตลอดไป

ช่วงเวลาการปิดถนนคนเดิน ในถนนท่าแพจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มปิดพื้นที่การจราจรภายในถนนท่าแพตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 23.00 น. ของทุกวันอาทิตย์ให้เป็นพื้นที่ถนนคนเดิน pragกว่าได้รับความนิยมจากคนภายในเมืองและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัด นับเป็นถนนคนเดินที่มีการปิดถนนเพื่อใช้งานเป็นถนนคนเดินได้ยาวนานมาถึงปัจจุบัน ซึ่งในการที่ถนนคนเดินจะเป็นที่ยอมรับและมีการใช้งานมาถึงปัจจุบันนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นที่ต้องการ หรือลักษณะพึงประสงค์ของผู้คนที่พักอาศัยในพื้นที่, ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เมื่อมีการพิจารณาดำเนินโครงการถนนคนเดินต่อในระยะยาวในถนนเส้นอื่นๆ เป็นเส้นทางถนนคนเดินในอนาคต ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบดังกล่าวของความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงเป็นถนนคนเดิน และแนวทางปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนคนเดินในพื้นที่ เพื่อกีดกันการรับกิจกรรมของถนนคนเดินที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจของสาธารณะชุมชนร่วมด้วย

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้ ประเด็นที่หนึ่ง เป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพที่พึงประสงค์ของคนนคนเดินของผู้ใช้สอยในถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ ประเด็นที่สอง เพื่อศึกษากิจกรรมที่เกิดขึ้นในถนนคนเดินนั้นมีอะไรบ้าง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการใช้ถนนคนเดิน จากความเป็นไปได้ในการรวมส่วนประโยชน์ใช้สอย (Function) และส่วนนันทนาการ (Recreation) บนเส้นทางถนนคนเดินร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองให้เกิดคุณภาพ ผลของการศึกษาลักษณะทางกายภาพที่พึงประสงค์ของถนนคนเดินกรณีศึกษาถนนท่าแพจะเป็นประโยชน์แก่นร่องานที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนคนเดินให้มีความเหมาะสมกับการใช้งาน และสามารถนำไปใช้กับโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของถนนคนเดินจากการศึกษาพฤติกรรมการใช้ของคนไทย โดยจะพิจารณาความในส่วนที่มีศักยภาพที่ดีเพื่อส่งเสริมหรือรักษาไว้ ในส่วนที่มีคุณภาพเชิงลบจะได้นำเสนอไว้เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขต่อไป.

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

- เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพที่พึงประสงค์ของถนนคนเดิน กรณีศึกษาถนนท่าแพ
- เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในถนนคนเดิน และพฤติกรรมเฉพาะของกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนคนเดินให้เหมาะสม
- เพื่อสรุปแนวทางในการเสนอแนะปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนคนเดิน ของถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ด้านเนื้อหา

ศึกษาตามหลักการของแนวคิดเมืองน่าอยู่ และการออกแบบถนนคนเดินที่แนะนำโดยเอกสารและงานวิจัยสากล

2. ด้านพื้นที่

กรณีศึกษาถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการปิดถนนคนเดินในช่วงวันอาทิตย์ ตั้งแต่บริเวณประตูท่าแพถึงสี่แยกอุปคุต เป็นระยะทาง 950 เมตร

1.4 ข้อจำกัดของการศึกษา

1. งานศึกษาชิ้นนี้ทำการศึกษาเฉพาะด้านภาษาภาพของถนนคนเดิน ในถนนท่าแพเท่านั้นไม่ได้ศึกษาทางด้านอื่น เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แต่อย่างใด
2. การเก็บข้อมูลภายในถนนคนเดินนั้น เป็นช่วงเวลาที่มีการปิดทำการกิจกรรมภายในถนนคนเดิน เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ระหว่างเวลา 13.00น.- 23.00น. เนื่องจากเวลาและจำนวนบุคลากรที่มีอยู่จำกัด

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางปรับปรุงสภาพแวดล้อมบนพื้นที่ถนนคนเดิน (Walking street) ที่มีความเหมาะสมของถนนท่าแพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโครงการที่มีความใกล้เคียงกันได้
2. ได้แนวทางในการพัฒนาถนนคนเดินนำเสนอสู่การเป็นพื้นที่ถนนคนเดินที่มีการปิดใช้งานถาวร เพื่อรักษาภาระให้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต
3. เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการถนนคนเดินโดยใช้เป็นข้อมูลในการสร้างสภาพแวดล้อมถนนคนเดินที่ดีต่อไป

1.6 คำถามหลักที่ใช้ในการศึกษา

1. ลักษณะทางภาษาที่พึงประสงค์ของถนนคนเดินประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. กิจกรรมที่เกิดในถนนคนเดินมีอะไรบ้าง , และแต่ละกิจกรรมในถนนคนเดินมีพฤติกรรม เฉพาะอะไรบ้าง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม
3. แนวทางในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนคนเดินควรดำเนินถึงอะไรบ้าง

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมและจำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับประเด็นการศึกษา ได้แก่ พัฒนาการของแนวคิดถนนคนเดิน , การจำแนกประเภท , หลักเกณฑ์ และประเด็นปัญหาในต่างประเทศ
2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่กรณีศึกษาถนนคนเดิน ที่ใช้ในอดีตและปัจจุบัน
  - 2.1 ศึกษาเอกสาร บทความ สิ่งพิมพ์ ว่าด้วยการให้ความเห็น และข่าวสารการจัดถนน คนเดินของไทย และต่างประเทศ

2.2 สำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา ได้แก่

- ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของถนน
- โครงข่ายการคมนาคม , สภาพสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่
- กิจกรรมการใช้ที่ดินโดยรอบ
- ตำแหน่งบริเวณที่ตั้งสถานที่สำคัญ
- ต้นไม้古木 ถนนเดิมและอุปกรณ์ถนน
- ภูมิลักษณ์ (Landmark) / พื้นที่ร่วมกิจกรรม (Node) / ขอบเขต (Edge) / เส้นทางในพื้นที่ (Path)
- สาธารณูปโภค และ สาธารณูปการ
- โครงการพัฒนา , กวามา , ข้อบังคับ , เทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

2.3 สังเกตการณ์ในพื้นที่ศึกษาโดยใช้ภาพถ่าย ดังนี้

- ประเภทของกิจกรรม
- กลุ่มบุคคลที่ทำกิจกรรม
- ช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรม
- กายภาพของมรรควิถีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

2.4 ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ โดยจัดรูปแบบการสัมภาษณ์ จากข้อมูลที่รวบรวมได้จากข้อ 2.1 – 2.3

- สัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมจัดงานถนนคนเดิน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวเทศบาลนครเชียงใหม่ , เจ้าหน้าที่สำนักงานแผนและนโยบายจังหวัด เป็นต้น
- สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บริหารจัดการ และดูแลพื้นที่ถนนท่าแพ ได้แก่ หน่วยงานรักษาความสะอาด , ตำรวจนคราจาร เป็นต้น
- สัมภาษณ์ผู้ประกอบกิจการ หรือขายของบนถนนคนเดิน
- สัมภาษณ์ผู้พักอาศัยในถนนท่าแพ

2.5 แบบสอบถามผู้ที่มาใช้ถนนคนเดิน

3. วิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา ดังนี้

3.1 วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับถนนคนเดินที่ได้จากการแบบสอบถาม และบทสัมภาษณ์ ได้แก่

- ลักษณะพื้นฐานของผู้มาเดินถนน
- ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับถนนคนเดิน
- องค์ประกอบลักษณะสำคัญของถนนคนเดิน
- แนวทางการพัฒนาถนนคนเดิน

3.2 วิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดขึ้น , จำแนกประเภท และรูปแบบกิจกรรมที่ได้จากการสังเกตการณ์

3.3 วิเคราะห์แบ่งช่วงพื้นที่ศึกษาที่ได้จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

- วิเคราะห์หาลักษณะเด่นทางกายภาพพื้นที่
- วิเคราะห์เส้นทางโครงข่ายและระบุตำแหน่งจุดสำคัญต่างๆ จุดเกิดกิจกรรม
- วิเคราะห์ความหลากหลายของสภาพแวดล้อมจากการสำรวจพื้นที่จากแผนที่

4. สรุปผลการศึกษาประกอบด้วยผลการศึกษา ดังนี้

- 4.1 สรุปลักษณะกายภาพที่พึงประสงค์ของถนนคนเดิน กรณีศึกษาถนนท่าแพ
- 4.2 สรุปกิจกรรมที่เกิดขึ้นในถนนคนเดินและพฤติกรรมเฉพาะ เพื่อนำไปสู่การออกแบบที่เหมาะสม
- 4.3 สรุปแนวทางการพัฒนาถนนคนเดิน
- 4.4 เสนอแนะทางการศึกษาต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

